

Spomini na mojo mater.

(Spisal *Josip Martin.*)

II.

ežal sem bolan na postelji. Tega je že nekaj let sem; zdi se mi, da sem imel vročinsko bolezen. Zdravnik je prišel vsak dan k meni, nosil različna zdravila, toda povedal ni nič gotovega, ali gre z mano na boljše ali na slabše. Tako se je vleklo že skoro štirinajst dni.

Meni je bilo dolgčas na postelji. Ves život me je boled od neprestanega ležanja. Toda udje so bili okorni in prav nič za rabo, tako da sem se le z veliko težavo obračal z jedne strani na drugo. Da bi vstal, na to niti misliti ni bilo. Kadar je bilo treba blazino nekoliko zrahljati in rjuhe premeniti, prelagali so me mati s postelje in zopet nazaj nanjo. Zastokal sem, če se me je kdo le dotaknil, zato si je lahko predstavljati, koliko so pretrpeli moja mati, ko so mi stregli dan za dnem in noč za nočjo. Bolniki so nestrpni, prepirljivi in zmirom nezadovoljni. Najmanjša stvarica jih vznemiri in razsrdi. Pravo zlato srce mora imeti oni, ki vstraja ob njihovi postelji brez godrnjanja, z vedno jednako skrbjo in ljubeznijo. In tako srce so imeli moja mati.

Bolezen je bila zmirom hujša. V telesu mi je vrelo od silne, neznosne vročine; ni ga bilo več suhega mesta na vsem mojem životu; v curkih mi je tekkel pot čez čelo in senca; srajca je bila razmočena, kakor bi jo potaknil v vodo. Takoj nato pa je vročina hipoma minila in pričel me je stresati mrz, da so mi šklepetali zobje. Naložili so name odej in sukenj, kolikor jih je bilo dobiti; toda nič ni pomagalo. Naposled je prešel mrz sam od sebe in vrnila se je zopet vročina.

Najstrašnejše so bile noči. Ura se je vlekla počasi za uro, kakor bi trajala vsaka posebej celo večnost. Krog mene je bilo vse tiho in mrtvo, samo sedaj pa sedaj je zaškrtala miš v kakšnem kotu ali pa je zalajal pes daleč zunaj na vasi. Kako željno sem pričakoval, kdaj zasiže skozi okno izza zagrinjala prvi slabi žarek vzhajajočega solnca. Ali ni ga bilo. Ko sem že upal, da prihaja jutro, bila je v zvoniku šele polnoči, — in udarci kladiva so bili tako zamolkli in žalostni.

Mati so sedeli navadno vso noč ob mojem vzglavju in niso zatisnili očesa. Posebno v tistih dneh, ko je bila nevarnost največja. Samo če sem se zganil v postelji, stopili so bliže in se nagnili čez moj obraz. „Kako ti je? Kaj bi rad? Ali ti je zelo slabo? Ali si žejen?“ Popravljali so mi odejo in mi brisali z robcem pot raz čelo. Časih so položili roko na moje lice, da bi videli, če ponehava vročina. In to mi je delo vselej tako dobro in olajšalo mi je trpljenje, kakor da bi mi dali mati polovico svojega zdravja.

Nevarnost je minila in bolezen je polagoma izginevala.

A kadar pričinja okrevati, tedaj je bolnik vselej najneznosnejši in najosornejši. Morda se spominjam tega samo zato, da bi opravičil pred samim seboj svojo veliko pregreho.

Nisem bil ravno posebno žejen, toda prišlo mi je na misel, da bi pil kozarec vode. V sobi ni bilo nikogar; mati so bili ravno v kuhinji, kjer so napravljali večerjo. In to me je jezilo. Morda prav zato, ker v tistem hipu nikogar ni bilo, da bi mi je dal, zaželel sem si pijače še veliko bolj. „Vsi skrbijo samo zase, a zame se ne zmeni nihče.“ V svoji razburjenosti sem pozabil na vse prečute materine noči, na vse njih skrbi in solze. In ko so stopili v sobo in prišli k meni s prijaznim obrazom in ljubečimi očmi, zakričal sem nad njimi, kakor nad svojim hlapcem. „Čemu prihajate sedaj, ko vas ni treba? Ostali bi bili tam zunaj in se razgovarjali z drugimi, mene pa pustili, da skoprnim od žeje. Saj vam je vse jedno . . .“

Mati niso odgovorili ničesar, samo solze so se prikazale v njih očéh. Začutil sem takoj globoko kesanje in hotel sem jim poljubiti roko in jih prositi odpuščanja. Toda tega nisem storil . . . Oni dve solzi, ki so ji potočili takrat moja mati od užaljenosti, skeleli sta me na srcu in skelita me še danes, kakor dve ognjeni kaplji . . .

Teden dnij pozneje sem popolnoma ozdravel.

III.

Pred davnim časom, — zdi se mi, da nisem imel takrat še niti treh let, — stanovali smo v beli hišici na Klancu. Spominjam se samo še na majhna, zelena okna in na velikega petelina na strehi, ki se je sukal in vrtil ob najmanjši sapici. A sedaj ni na onem mestu ne petelina, ne zelenih oken in ne hišice; samo razvlečeno kamenje, tu pa tam preraščeno s pusto travo in osatom . . .

Tisti strašni dan živi pred mojimi očmi tako določno in jasno, kakor da sem ga doživel danes. Nebo je bilo prelepo, brez najmanjšega oblčka, — in vspenjalo se je tako visoko . . . visoko, kakor bi hrepenelo vsak trenotek vedno dalje, v nedogledne višave. Solnce je sijalo tako toplo in prijetno, kakor more sijati samo v srečepolnem majniku. Od juga pa je sedaj pa sedaj završala burja ter trosila bele cvetove jablan po travi.

Moji dve starejši sestri, — večja je štela morda kakih sedem let, — vzeli sta me s seboj na hrib sv. Trojice, da bi se naskakali in poigrali. Ob lepih poletnih dneh se nas je zbralo tam gori časih veliko število in šli smo „jelena lovit“, „ptičke kupavat“, „razbojnike“ in Bog vé kaj še vse. Naveličali se nismo nikoli, četudi nam je znoj curkoma tekkel od obraza. Menili se nismo take čase za nič drugega, kakor samo za svoje igre; kričali smo in skakali, vsi trudni, upehani in neizmerno veseli. Kadar se je kdo ozrl ter opomnil, da se že mračí, utihnilo smo vsi in zdelo se nam je grdo od solnca, da je začelo tako hitro ugašati.

In tako je bilo tudi takrat. Sedelo nas je v vrsti osem do devet, vsi mirni in polni pričakovanja, Pangračev Tone pa je stal precej daleč ob strani ter si zatiskal ušesa. Naša Anica je hodila pred nami od drugega do drugega in nam dajala različna imena: „Ti bodi ščinkovec! Ti vrabec! Ti senica! Ti lastovka!“ In tako dalje. Nato je prišel Tone kupavat. Katerega ptička si je želel, moral si ga je izbrati sam in zadeti pravega, drugače ni nič opravil.

Kar vstane sosedova Tinica in pokaže z roko dol na Klanec.

„Kaj se tam tako kadi?“

Ozrli smo se vsi in gledali.

„Gori!“ opomnil je nekdo bolj potihoma in obšel nas je neki čuden strah.

„Kje bi moglo goreti?“ ugibal je drugi. „To ni nikak ogenj; saje so se vnele v dimniku.“

Nikomur se ni več ljubilo igrati. Stali smo mirno in tiho drug poleg drugega, gledali proti dolini in pričakovali. Hiše je skoro popolnoma zakrivalo drevje; videlo se je samo par dimnikov in kos naše strehe.

Skoro v istem hipu smo zakričali vsi kakor z jednim glasom:

„Gori! Gori!“

Hoteli smo na vso moč hiteti navzdol, toda noge so nam zastajale od strahu in nemira, kakor da bi vlačili za sabo težke železne verige.

Burja je zapihala ravnokar z veliko silo in takrat se je vzdignil v zrak velik rdeč plamen ravno nad našo hišo. Za hip ga je ovil oblak gostega, črnega dima, a ta ovoj se je zopet razgrnil ter se izgubil proti nebu, plamen pa se je pokazal v še svetlejši luči. Vedno večji, vedno širši, vedno strašnejši!

Kolikor bliže smo prihajali, tem razločneje smo čuli kričanje in vrvenje ljudij, ki so se trli v obližju gorečih poslopij.

Pri nas je bilo vse v plamenih. Skozi okna in skozi vrata so sikali tenki poželjivi jeziki, plazili se ob zidovju, trepetali, pojemali in zopet rastle. Sosedova hiša je bila s slamo krita, zato je bila že napol zrušena, goli ostanki pa so se dvigali kvišku očrneli in sajasti.

Niti danes še ne vem natanko, kako da je prišlo do te nesreče. Nekateri so govorili, da se je vnelo pod sosedovo streho v senu, sosedovi pa so odgovarjali, da takrat nikogar njihovih ni bilo gori. Ali v tistih strašnih urah o tem niti nihče razmišljal ni. Branili so, kolikor se je dalo, da bi se požar ne razširil; toda v burji so pršile iskre po zraku, kakor kresnice. In potrebnih priprav takrat še niso imeli v naši vasi nikakoršnih. Od studenca, ki je bil oddaljen dobrih pet minut, nosili so vodo v škafih. To pa ni izdalo skoro nič, četudi je napenjal vsakdo vse svoje moči, da bi rešil, kar je bilo še mogoče rešiti. Na vznemirjenih, bledih obrazih je bil globoko zarisan strah, ob enem pa zadnji, odločni pogum, iztrgati vsaj najdragocenejše stvari ognju iz poželjivih rok. Tekali so sem ter tja, donašali vodo in hiteli zopet k studencu nazaj s praznimi škafi. Nekateri so trgali od strehe goreče tramove ter jih rušili na tla, drugi so se zavijali v mokre plahte in vlačili iz hiše pohištvo, opečeni po rokah in po obrazu. Ali videlo se je, kakor da se takrat za bolečine nihče niti menil ni. Najizdatnejše so pomagali tisti sosedje, katerih posestva niso bila v nikaki nevarnosti. Gospodarji gorečih ali pa že napol pogorelih poslopij pa so hodili z urnimi koraki iz hiš in zopet na cesto, vračali se v vežo, tekali v zaduhle, dima in plamenov polne sobe, prijemali so se za glavo kakor brez uma, tarnali, prosili in vzdihovali. Sami niso vedeli, česa naj bi se lotili najprvo, zato jim ni šlo nobeno delo izpod rok in pozabili so že tisti trenotek, kaj so hoteli storiti.

Toda vsega tega vrvenja se ne spominjam več posebno jasno. Kadar se domislim nanj, zdi se mi, kakor bi čul od daleč veliko množico nerazumljivih glasov in videl vse polno neznanih, razburjenih obrazov, osvetljenih od krvavo-rdečih plamenov. Pač pa ne pozabim nikdar tistega prvega trenutka, ko sem bil ravnokar prihitel s svojima sestrama po klanecu pred naš goreči dom.

Hiša je bila že v plamenih, ko so prišli moja mati s polja. Videli so ljudi, ki so prinašali na cesto mize in postelje; oče so hiteli od tega do drugega, prijemali s tresočo roko za vsako stvar, a jo takoj zopet pustili na svojem mestu, ker se jim je zdela katera druga bolj važna.

„Kje so otroci?“ vprašali so moja mati.

Nihče jim ni vedel odgovoriti.

„Moj Bog, kje so otroci?“

Ali malokdo se je zmenil za to vprašanje, vsi so imeli drugih opravkov dovolj.

Mati pa so stali na mestu kakor okameneli. Od strahu se jim je strdila za hip vsaka kapljica krvi in obraz je bil bel, kakor platno. Pa to je bilo samo za trenotek. Hoteli so ravno stopiti s hitrim korakom skozi vrata, iz katerih se je valil goreč, temnosivkast dim, ko smo pridrvili mi po klanecu navzdol. In materi so se oči zjasnile v sreči in ljubezni, kakor da bi ne bilo na vsem svetu tisto uro niti najmanjše nesreče. Sklonili so se k meni in me pobožali po licih:

„Oh, ti moje ljubo dete!“

(Konec prihodnjič.)

Odpadajoče listje.

Jesen prihaja.

Solnce se poslavlja od trudne prirode, poslednji žarki trepečejo mej iglami resnih smrek. Drevje stoji žalostno in siplje listje v uvelo travo.

Polagoma so dušili mrzli vetrovi zelena peresa, katera so bolj in bolj izpreminjala barvo ter slednjič odpadla raznobarvna in suha.

Mrzla burja vleče po gozdu in neljubo se priklanjajo vršički mladih borovcev. Suho listje, katero je odpihnila burja visokim bukvam, leži v debelih plasteh pod drevesi. Vmes pa poganja tu in tam kak jelenji jezik široka, ob straneh osuhla peresa. Neustrašeno kljubuje mlada breza ob robu prepada vsem vremenskim izpremembam. Ponosno dviga dolge, šibke veje proti nebu in samuje mej rjavo praprotjo ter ormenelo reso.

Krepko se je ustavljala vse leto hudim viharjem in trdno stala na okrajni ruši ob prepadu. No, jesen jo je ponižala, in kdo vé, če je ne strmo-glavi zima v brezdno. Kakor poletavajo po letu rmeni metuljčki nad cvetlicami, tako se sipljejo zlatormena peresca raz šibke veje ter izginjajo v temnem prepadu.